

Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
*Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport*

Prijsgevoeligheid van rokende jongeren

Centrum voor Voeding,
Preventie en Zorg

A. van Leeuwenhoeklaan 9
3721 MA Bilthoven
Postbus 1
3720 BA Bilthoven
www.rivm.nl

T 030 274 91 11
ardine.de.wit@rivm.nl

Auteur

Kirsten Visscher, Babette
Everaars, Anita Suijkerbuijk,
Ardine de Wit

T 06-46860835 (Ardine de
Wit)

Dit is een kort verslag van de belangrijkste bevindingen van het onderzoek dat is uitgevoerd door het RIVM in opdracht van Gezondheidsfondsen voor Rookvrij (GvRV). Bij dit verslag hoort een concept artikel dat aangeboden zal worden aan een wetenschappelijk tijdschrift.

Aanleiding voor het onderzoek en onderzoeksvraag

Verhoging van tabaksaccijns is een bewezen effectieve maatregel bij het tegengaan van tabaksverslaving en de daarmee gepaard gaande ernstige gezondheidsschade. In de voorbereidingen van het Preventieakkoord heeft het RIVM aangegeven dat accijnsverhoging nodig is om de doelstelling van het regeerakkoord met betrekking tot een rookvrije generatie te bereiken. Een verhoging van de prijs van een pakje sigaretten tot 10 euro zou daartoe een effectieve maatregel zijn. Per 1 januari 2020 is de prijs van een pakje sigaretten licht verhoogd, en per 1 april 2020 kwam daar nog een verdere prijsstijging met 1 euro per pakje bovenop.

Niet alle partijen zijn overtuigd van het effect van deze prijsverhogingen op stoppen met roken en daarmee op de volksgezondheid. Zo wordt gevreesd dat er substitutie zal optreden naar goedkopere rookwaren, zoals shag, of dat rokers hun rookwaren in onze buurlanden gaan halen, waar tabak nog minder duur is dan in Nederland. Om substitutie te beperken is ook voor andere producten, zoals shag, volumetabak en heatsticks een in absolute zin gelijke accijnsverhoging doorgevoerd. Het Ministerie van VWS heeft aan het RIVM gevraagd om onderzoek uit te voeren naar de verwachte grenseffecten van de accijnsverhoging in 2020, en daarin ook andere vormen van gedragsverandering na een accijnsverhoging mee te nemen. Een beslissing over verder verhoging van de accijns op tabak is mede afhankelijk van de uitkomsten van dit onderzoek.

Het RIVM onderzoek, uitgevoerd in 2020, richtte zich op alle rokers van 18 jaar en ouder, maar focuste niet speciaal op jongeren. Van jongeren is bekend dat ze extra gevoelig zijn voor verhoging van prijzen. In 2020 heeft het Nationaal Expertisecentrum Tabaksontmoediging literatuuronderzoek gedaan naar de effecten van accijns en prijs op het gebruik van tabaksproducten. Daar waar bij volwassenen de prijselasticiteit ligt tussen de -0,2 en -0,5 (vaak wordt uitgegaan van gemiddeld -0,4) ligt deze bij jongeren tussen de -0,5 en -0,9. Concreet betekent dit dat een prijsstijging van 10% leidt tot een daling van de vraag naar tabaksproducten van 5 tot 9%.

Gezondheidsfondsen voor Rookvrij (GvRV) heeft het RIVM gevraagd om onderzoek te doen naar de prijsgevoeligheid van jongeren en daarbij zoveel mogelijk aan te haken bij het design van het in 2020 in opdracht van VWS uitgevoerde onderzoek. Dat maakt het mogelijk om uitspraken over de prijsgevoeligheid van jongeren in de context van de prijsgevoeligheid van rokers in het algemeen te plaatsen.

Het onderzoek heeft tot doel om de prijsgevoeligheid van rokende jongeren in Nederland in kaart te brengen en te relateren aan de achtergrond van de rokende jongeren (zoals opleiding, werk, uitgaan, rooknorm in de omgeving en afstand tot de grens) en het huidige rookgedrag. Het onderzoek richt zich op jongeren van 15 tot 24 jaar. Voor de afbakening van 15 jaar is gekozen omdat onder de leeftijd van 15 jaar roken nog relatief weinig voorkomt. Vanaf de leeftijd van 15 jaar verdienen jongeren vaak hun eigen geld, neemt hun financiële vrijheid toe en wordt er vaker gerookt.

Werkwijze

Het uitgangspunt was dat de vragenlijst van het onderzoek onder volwassen rokers zoveel als mogelijk hergebruikt zou worden als basis voor de vragenlijst voor jongeren. Omdat de doelgroep voor dit onderzoek waarschijnlijk andere karakteristieken heeft zijn er eerst focusgroepen met rokende jongeren georganiseerd om deze verschillen in kaart te brengen, en de vragenlijst hierop eventueel aan te passen.

De focusgroepen hebben online plaatsgevonden. Er zijn 8 groepsgesprekken gehouden, met in totaal 27 jonge rokers van 15 t/m 24 jaar. De gesprekken hebben plaatsgevonden in augustus 2020. De organisatie van en de werving voor de focusgroepen was in handen van onderzoeksbureau Qrius, een onderzoeksbureau dat gespecialiseerd is in kinderen en jongeren.

De respondenten voor de vragenlijst zijn ook geworven via Qrius. De doelgroep voor de vragenlijst bestond uit rokers van 15 t/m 24 jaar, die sigaretten of shag roken. Jongeren die bijvoorbeeld alleen e-sigaretten roken werden uitgesloten van deelname aan dit onderzoek. Voor elk van de 10 jaarcohorten wilden we 80 respondenten, waarbij het totaal uitkomt op 800 deelnemers. De jongeren ontvingen een uitnodiging om deel te nemen per email. De vragenlijst werd vervolgens via internet ingevuld. Dat kon op verschillende apparaten, de software paste de vragenlijst daar automatisch op aan. Alle deelnemers hebben een informed consent getekend voor deelname, bij de 15 jarigen hebben ook de ouders toestemming gegeven voor deelname. Hierbij werd niet expliciet vermeld dat het onderzoek ging over het rookgedrag van hun kind. De deelnemers kregen een kleine vergoeding voor deelname. De vragenlijst is afgenomen tussen 28 september en 17 november 2020.

Om de vragenlijst te testen heeft er een pilot plaatsgevonden onder 21 overwegend praktisch opgeleide jonge rokers (praktijkonderwijs, vmbo, of mbo). Na het invullen van de vragenlijst hebben zij een aantal evaluatievragen ingevuld. Daaruit bleek dat er geen onduidelijkheden waren en dat ze de vragen goed konden beantwoorden. Hierna is een screening gehouden onder een representatieve steekproef van 305 jongeren, zowel rokers als niet-rokers, om in kaart te brengen hoe de rokende populatie eruit ziet. Hiervan bleken er 74 te roken (24%); 231 rookten niet. Omdat niet bekend is welk opleidingsniveau rokende jongeren hebben gebruikten we de uitkomst van deze steekproef om te bepalen welk opleidingsniveau de jongeren in de uiteindelijke steekproef (ongeveer) moesten hebben: dit doel werd gesteld op half theoretisch opgeleide jongeren (havo, vwo, hbo of wo) en half praktisch opgeleide jongeren (praktijkonderwijs, vmbo of mbo). De indeling naar onderwijsniveaus gold zowel voor respondenten die de opleiding al hebben afgerond als voor respondenten die dit onderwijs nog volgden ten tijde van de survey.

Inhoud van de vragenlijst

Op basis van de bevindingen van de focusgroepen zijn er onder andere vragen aan de bestaande vragenlijst toegevoegd over het roken van cannabis, het vrij te besteden maandelijkse budget en of de jongeren zelf hun rookwaren betalen. In tegenstelling tot het onderzoek onder volwassenen is niet speciaal geworven onder shag rokende

jongeren, omdat jongeren weinig shag roken. Shag rokende jongeren worden in dit onderzoek dus ook niet apart beschouwd.

De kern van het onderzoek bestond uit een serie van trade-off vragen waarin respondenten gevraagd wordt hoe ze verwachten te zullen reageren op hypothetische prijsverhogingen, waarbij een range van prijsverhogingen wordt voorgelegd (van een relatief geringe prijsverhoging tot een verdubbeling van de prijs van een pakje sigaretten). Deze trade-off vragen werden voor vier verschillende vormen van gedragsverandering voorgelegd:

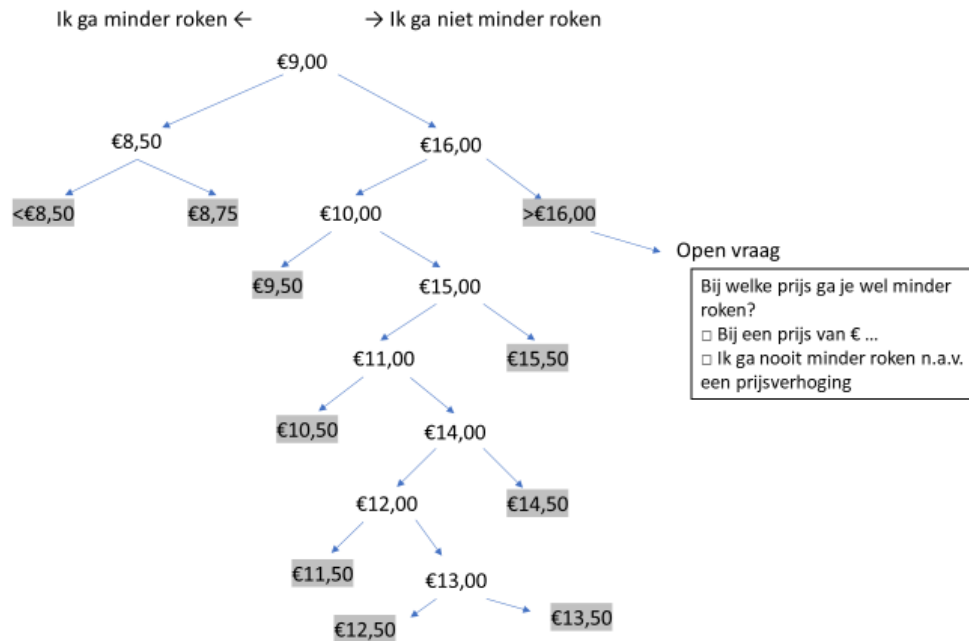
- Stoppen met roken
- Minderen met roken
- Overstappen op een ander / goedkoper product
- Rookwaren kopen in het buitenland

Het doel van deze trade-off vragen was om voor deze vier vormen van gedragsverandering vast te stellen bij welke hypothetische prijs de respondent verwacht het huidige rookgedrag te veranderen.

De vragenlijst bestond uit:

- a. Achtergrondvragen over leeftijd, opleiding, afstand tot de grens (op basis van postcode), bezit van auto en/of studenten ov-kaart, zakgeld, bijverdiensten (vrij besteedbaar maandbedrag), rookgedrag en rookhistorie.
- b. Vragen over de sociale omgeving: roken vrienden, rookt familie, roken collega's?
- c. Vragen over sociale norm en intentie tot gedragsverandering (stages of change).
- d. Vragen over persoonlijke effectiviteit, de mate waarin respondenten denken in staat te zijn om hun gedrag te veranderen (het geloof in eigen kunnen).
- e. De serie van vier trade-off taken voor vier vormen van gedragsverandering (verdere uitleg volgt hieronder).
- f. Follow-up vragen over de survey zelf, open vragen.

In de trade-off taak werden er voor de vier gedragsopties die hierboven beschreven zijn verschillende prijzen voorgelegd waarbij de respondent kon aangeven of ze deze gedragsverandering wel of niet zouden maken bij de betreffende prijs. De hypothetische prijzen per pakje sigaretten werden gevarieerd, waarbij gebruik werd gemaakt van een beslisboomstructuur. Het antwoord op de vraag naar gedragsverandering bij een bepaalde prijs bepaalde zo de daaropvolgende voorgelegde prijs. Hieronder wordt een voorbeeld gegeven van zo'n beslisboom, in dit geval voor de optie om bij een bepaalde prijs wel of niet minder te gaan roken.

Op moment van afname van de vragenlijst kostte een pakje van het meest verkocht merk €8. De afbeelding hierboven toont de voorgelegde prijzen, in dit geval voor de optie minder roken. De beslisbomen waren voor elk van de vier gedragsopties hetzelfde. Een respondent begon bij de prijs van €9. Wanneer de respondent bij deze prijs aangaf het gedrag te zullen aanpassen (antwoord "ik ga minder roken"), kreeg deze een lagere prijs voorgelegd. Wanneer de respondent aangaf het gedrag niet te zullen gaan aanpassen werd de prijs verhoogd. Dit proces werd herhaald totdat de respondent bij een van de grijs gemarkeerde prijzen belandde. Dit is het omslagpunt, waarbij de respondent het huidige rookgedrag verwacht aan te passen. Bij bijvoorbeeld het grijze vlak €8,75, heeft de respondent aangegeven minder te gaan roken bij een prijs van €9, maar niet minder te gaan roken wanneer een pakje €8,50 kost. Het gemiddelde van deze twee prijzen is dan het omslagpunt voor deze respondent voor deze gedragsoptie. Wanneer de respondent aangaf zelfs bij de hoogst voorgelegde prijs van €16 per pakje het huidige rookgedrag niet aan te passen volgde een open vraag waarbij er een prijs ingevuld kon worden waarbij de gedragsverandering wel gemaakt zou worden. Ook kan hier worden aangegeven bij geen enkele prijsverhoging het gedrag te zullen veranderen. Deze werkwijze resulteerde in vier omslagpunten (één per gedraging) voor elk van de respondenten. Dit omslagpunt geeft weer bij welke prijs de respondent het gedrag gaat veranderen.

Kenmerken van respondenten

In totaal hebben 776 jongeren de vragenlijst ingevuld. Vrouwen waren iets oververtegenwoordigd met 61%. Tabel 1 toont de leeftijdsverdeling van de respondenten. Uitgebreidere achtergrondinformatie over de respondenten, als ook tabellen met antwoorden op de vragen in het onderzoek zijn opgenomen in Bijlage 1.

Tabel 1. Leeftijdsverdeling

Leeftijd	N	%
15	52	7%
16	69	9%
17	67	9%
18	84	11%
19	84	11%
20	84	11%
21	84	11%
22	84	11%
23	84	11%
24	84	11%
Totaal	776	100%

Het doel was om voor elk van de 10 leeftijdsgroepen 80 respondenten te includeren. Voor de jongere leeftijden, 15 t/m 17 jaar, bleek dit lastig. Deze leeftijdsgroep is daarom iets ondervertegenwoordigd.

Het opleidingsniveau is ongeveer gelijk verdeeld. Iets meer dan de helft van het sample is praktisch opgeleid (tabel 2)

Tabel 2. Opleidingsniveau

Opleidingsniveau*	N	%
Praktisch	439	57%
Theoretisch	337	43%
Totaal	776	100%

*Opleidingsniveau is ingedeeld als theoretisch wanneer een respondenten op moment van deelname havo, vwo, hbo, of wo onderwijs volgde, of een van deze niveaus heeft afgerond

De afstand tot de dichtstbijzijnde grens (tabel 3) is verdeeld in verschillende categorieën. Dit gaat om de afstand hemelsbreed gemeten. De meeste respondenten wonen 20 tot 50 kilometer van de dichtstbijzijnde grens. Daarnaast woonde een deel binnen 20 kilometer van de dichtstbijzijnde grens, dit is 27%.

Tabel 3. Afstand tot de dichtstbijzijnde grens in kilometers

Afstand tot grens	N	%
< 5 km	54	7%
5 - 10 km	58	8%
10 - 20 km	92	12%
20 - 50 km	195	26%
50 - 75 km	170	22%
75 - 100 km	138	18%
> 100 km	54	7%
Totaal	761	100%

De meeste jongeren in het onderzoek zaten op de middelbare school of volgden een opleiding of studie (tabel 4). Een derde had als voornaamste dagbesteding werk, en een klein deel had een andere voornaamste dagbesteding, waarbij voorbeelden werden gegeven zoals "huisvrouw", "zwangerschapsverlof", "tussenjaar" of "arbeidsongeschikt".

Tabel 4. Voornaamste dagbesteding

Dagbesteding	N	%
Ik zit op de middelbare school	150	19%
Ik volg een opleiding/studie	328	42%
Ik werk	256	33%
Anders, namelijk	42	5%
Totaal	776	100%

Een groot deel van de jongeren rookte voornamelijk in het weekend, of tijdens het uitgaan of bij andere gelegenheden (47%, zie tabel 5). In het vervolg zullen we naar deze groep refereren als gelegenhedsrokers.

Tabel 5. Aandeel dagelijkse en gelegenhedsrokers

Op welke momenten rook je voornamelijk?	N	%
(Vrijwel) dagelijks	411	53%
Alleen in het weekend, bij uitgaan/gelegenheden	365	47%
Totaal	776	100%

Dagelijkse rokers zijn sinds de covid-19 pandemie over het algemeen meer gaan roken. Gelegenheidsrokers zijn minder gaan roken (zie tabel 6).

Tabel 6. De invloed van covid-19 op roken, percentages en aantallen uitgesplitst voor dagelijkse rokers en gelegenhedsrokers

	Dagelijkse rokers	Gelegenhedsrokers
Minder gaan roken	13% (54)	46% (167)
Hetzelfde	47% (194)	32% (116)
Meer gaan roken	40% (163)	22% (82)
Totaal	100% (411)	100% (365)

Tabel 7 laat zien dat 87% van de rokers gemerkt heeft dat rookwaren duurder zijn geworden per 1 april 2020. Jongeren van 15 t/m 17 zijn zich hier iets minder bewust van (80% heeft het gemerkt). Van degenen die de prijsverhoging hebben opgemerkt is 34% 'anders' gaan roken (dat is ongeveer 30% van de totale steekproef, zie tabel 8). Van de jongeren die hun rookgedrag aangepast hebben zijn de meesten minder gaan roken (19% van de totale steekproef, zie tabel 9), een deel is overgestapt op een ander/goedkoper product (11% van de totale steekproef), en sommigen halen hun rookwaren (vaker) in het buitenland (3% van de totale steekproef). Er waren hier meerdere antwoorden mogelijk. Omdat een van de criteria voor deelname aan dit

onderzoek was dat de deelnemer rookt, is er geen percentage bekend van het aandeel jongeren dat gestopt is met roken door de prijsverhoging van 1 april.

Tabel 7. Aandeel rokers dat de accijnsverhoging van 1 april 2020 opgemerkt heeft

Heb je gemerkt dat rookwaren duurder zijn geworden per 1 april 2020?	N	%
Ja	677	87%
Nee	99	13%
Totaal	776	100%

Tabel 8. Aandeel rokers dat anders is gaan roken na de prijsverhoging van 1 april, onder de rokers die de prijsverhoging hebben opgemerkt

Ben je anders gaan roken sinds de prijsverhoging op 1 april?	N	%
Ja	232	34%
Nee	445	66%
Totaal	677	100%

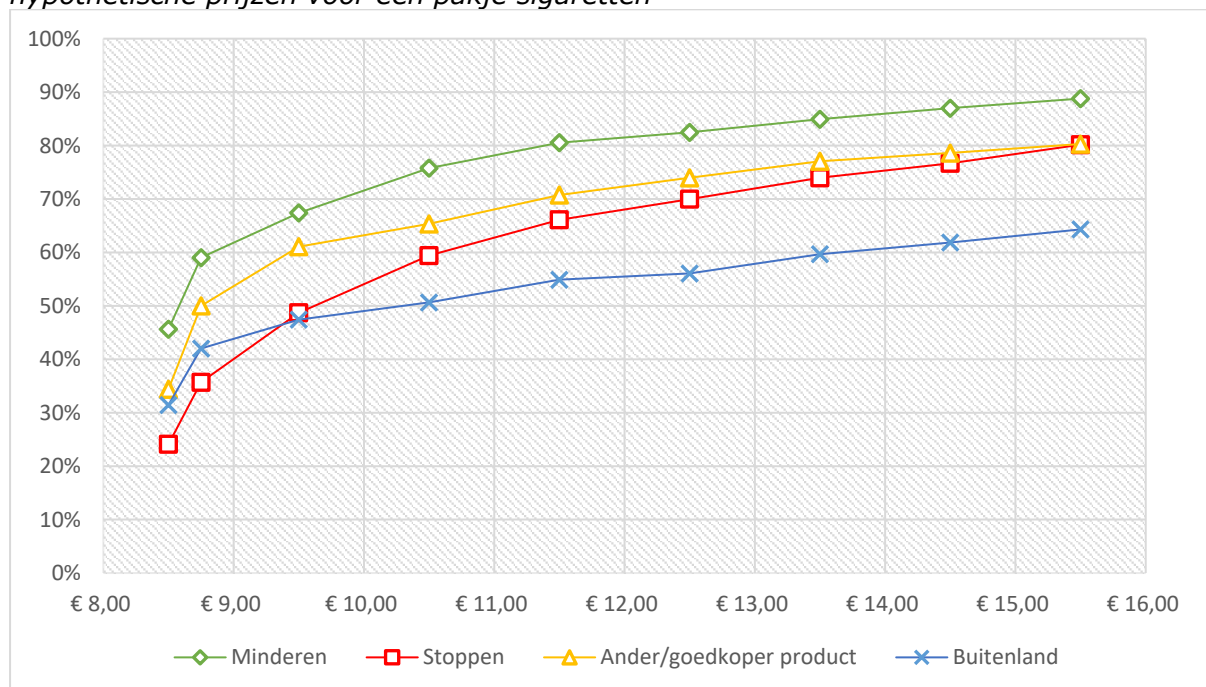
Tabel 9. Verdeling gedragsverandering onder rokers die hun gedrag hebben aangepast na de prijsverhoging. Uitgedrukt in percentages van de totale steekproef (n=776)

Op wat voor manier ben je anders gaan roken sinds de prijsverhoging?	N	%
Ik ben minder gaan roken	148	19%
Ik ben overgestapt op een ander/goedkoper product	83	11%
Ik haal mijn rookwaren (vaker) in het buitenland	21	3%

Prijsgevoeligheid: bij welke prijs van sigaretten passen jongeren hun gedrag aan?

Figuur 1 toont de cumulatieve percentages van de prijzen waarbij jongeren zeggen hun huidige rookgedrag aan te passen. De vier gedragsopties (minderen, stoppen, overstappen op een ander/goedkoper product, en naar het buitenland reizen voor rookwaren) zijn apart van elkaar uitgevraagd aan elke respondent. De groene lijn laat zien hoeveel jongeren aangaven minder te zullen gaan roken bij prijzen tot €16 per pakje. Te zien is dat deze groene lijn voor elk van de prijzen bovenaan ligt. Dat betekent dat minder roken de meest voorgenomen (of meest aantrekkelijke) vorm van gedragsverandering was. Bij een prijs van €9,50 per pakje gaf 67% aan te zullen minderen met roken. Dit loopt op tot 89% bij een prijs van €15,50. De blauwe lijn ligt voor de meeste prijzen onderaan. Naar het buitenland reizen voor rookwaren was daarmee de minst voorgenomen gedragsverandering, na stoppen met roken (bij prijzen hoger dan €9,50). Wanneer de prijs tussen €8,50 en €9,50 lag, was stoppen met roken de minst voorgenomen gedragsverandering. Overstappen op een ander/goedkoper product was na minderen de meest voorgenomen gedragsverandering voor de meeste hypothetische prijzen.

Figuur 1. Cumulatieve percentages voorgenomen gedragsverandering voor verschillende hypothetische prijzen voor een pakje sigaretten

Welke jongeren zijn meer- en minder prijsgevoelig?

Een eerste manier om inzicht te krijgen in de prijsgevoeligheid van bepaalde (sub)groepen van jongeren is om de omslagpunten te bepalen. Het omslagpunt is de gemiddelde hypothetische prijs waarbij jongeren in het onderzoek hun rookgedrag zeggen aan te passen. De gemiddelde omslagpunten waarbij jongeren voornemen hun gedrag aan te passen verschillen iets tussen gelegenhedsmokers en dagelijkse rokers. Het gemiddelde omslagpunt om minder te gaan roken is lager voor gelegenhedsmokers, zij nemen zich sneller voor om te gaan minderen met roken als de prijzen voor een pakje sigaretten stijgen. Ook hebben gelegenhedsmokers eerder de intentie om te

stoppen met roken. De omslagpunten voor het overstappen op een goedkoper product en naar het buitenland reizen voor rookwaren verschillen niet significant tussen gelegenhedsrokers en dagelijkse rokers (Tabel 10).

Tabel 10. Gemiddelde omslagpunten per gedragsoptie voor dagelijkse rokers en gelegenhedsrokers*

Gedragsoptie	Gemiddeld omslagpunt dagelijkse rokers (n=411)	Gemiddeld omslagpunt gelegenhedsrokers (n=365)
Minder roken **	€10,42	€9,55
Stoppen met roken **	€11,76	€10,48
Overstappen op een ander of goedkoper product	€9,99	€9,80
Naar het buitenland reizen voor rookwaren	€9,99	€9,94

*Voor beide groepen zijn open antwoorden tot en met €30 meegenomen

** Significant verschil ($p < 0.05$)

Wanneer de rokers worden opgesplitst in een groep jonger dan 18 jaar, en een groep van 18 jaar en ouder zijn er geen significante verschillen voor de omslagpunten van de verschillende gedragingen (tabel 11). Er zijn dus geen aanwijzingen dat jongere rokers (jonger dan 18 jaar) eerder de intentie hebben om het gedrag te veranderen dan rokers tussen de 18 en 25 jaar.

Tabel 11. Gemiddelde omslagpunten per gedragsoptie voor rokers van 15 t/m 17 jaar en rokers van 18 t/m 24 jaar*

Gedragsoptie	Gemiddeld omslagpunt 15 t/m 17 jaar (n=188)	Gemiddeld omslagpunt 18 t/m 24 jaar (n=588)
Minder roken	€10,08	€9,98
Stoppen met roken	€11,20	€11,11
Overstappen op een ander of goedkoper product	€9,78	€9,94
Naar het buitenland reizen voor rookwaren	€9,69	€10,05

*Voor beide groepen zijn open antwoorden tot en met €30 meegenomen

Een aantal kenmerken bleken invloed te hebben op de mate waarin jongeren voornemen hun rookgedrag te veranderen bij verhoogde prijzen. Met een multivariate logistische regressie is bekeken welke factoren invloed hadden op de mate waarin jongeren verwachtten hun gedrag te veranderen bij een hypothetische prijs van €10 per pakje. Voor dit afkappunt is gekozen omdat in het Preventieakkoord het voornemen geuit werd om de prijs van sigaretten te verhogen tot €10 per pakje in 2023. In zo'n multivariate logistische regressie worden meerdere variabelen die geassocieerd zijn met de kans op aanpassing van het rookgedrag bij stijgende prijzen tegelijkertijd in de analyse

meegenomen. Onderstaande figuren tonen per gedraging of, en op wat voor manier deze kenmerken samenhangen met de voorgenomen gedragsverandering.

Figuur 2 toont de odds ratio's van verschillende factoren op het wel of niet minderen met roken bij een prijs van €10 per pakje. De odds ratio kwantificeert de sterkte van de associatie tussen twee variabelen¹. We bespreken alleen de factoren die significant samenhangen met de kans op gedragsverandering. Tabel 12 laat zien waar de verschillende variabelen voor staan.

Tabel 12. Legenda bij figuur 2 t/m 5

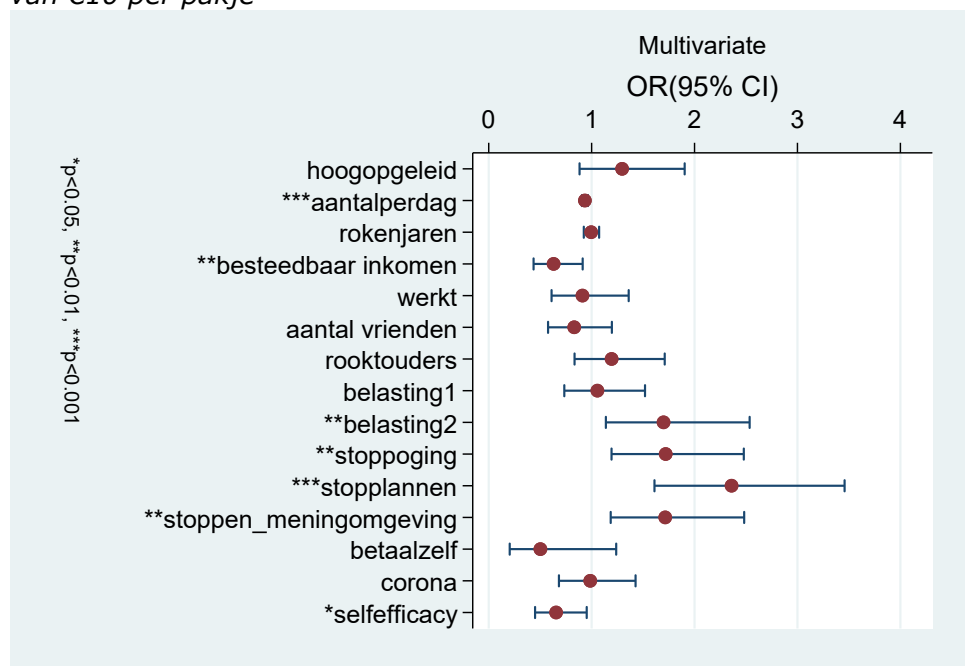
Variabele	Definitie	0/1
hoogopgeleid	Theoretisch opgeleid	0: praktisch opgeleid 1: theoretisch opgeleid
aantalperdag	Aantal sigaretten per dag	continue
rokenjaren	Het aantal jaren dat iemand rookt	continue
besteedbaar inkomen	Maandelijks besteedbaar inkomen	0: minder dan €150 1: €150 of meer
afstandkm	Hemelsbrede afstand tot de dichtstbijzijnde grens in kilometers	continue
werkt	Voornaamste dagbesteding is werk	0: niet waar 1: waar
aantal vrienden	Het aantal vrienden dat rookt	0: minder dan de helft 1: de helft of meer
wetenouders	Weten je ouders dat je rookt?	0: nee 1: ja
aantal familieleden	Het aantal familieleden dat rookt	0: minder dan de helft 1: de helft of meer
aantal klasgenoten	Het aantal klasgenoten dat rookt	0: minder dan de helft 1: de helft of meer
rooktouders	Een of meer ouders rookt	0: niet waar 1: waar
rooktpartner	Partner rookt	0: niet waar 1: waar
belasting1	Zou je het ermee eens zijn met een belastingverhoging op tabaksproducten als al het extra belastinggeld zou worden gebruikt om rokers te helpen stoppen?	0: Helemaal niet mee eens, niet mee eens, weet ik niet 1: Mee eens, helemaal mee eens
belasting2	De regering heeft de belasting op tabaksproducten verhoogd in april 2020, en zal in januari 2021 de belasting waarschijnlijk opnieuw	0: Helemaal niet mee eens, niet mee eens, weet ik niet 1: Mee eens, helemaal mee eens

¹ De odds ratio (OR) is hier te interpreteren als de verhouding tussen de kans dat respondenten met en zonder het kenmerk hun gedrag veranderen bij een prijs van 10 euro per pakje. Hoe sterker de OR afwijkt van 1 (geen verschil), hoe sterker het verband is.

Variabele	Definitie	0/1
	verhogen. Ben je het eens met deze belastingverhogingen?	
stoppoging	Heeft ooit een stoppoging gedaan	0: niet waar 1: waar
stopplannen	Is van plan binnen 1 maand, 6 maanden of ooit te stoppen	0: niet waar 1: waar
stoppen_meningomgeving	Wat zouden de mensen die belangrijk voor je zijn (bijvoorbeeld familie of vrienden) er van vinden als je de komende drie maanden stopt met roken?	0: Daar zouden ze (helemaal) niet blij mee zijn, dat zou hen niet uitmaken 1: Daar zouden ze (heel) blij mee zijn
betaalzelf	Hoe vaak betaal jij zelf voor je rookwaren?	0: zelden, nooit 1: soms, meestal, altijd
corona	Heeft de coronasituatie invloed op je rookgedrag (gehad)?	0: Ja, ik ben minder gaan roken; nee 1: Ja, ik ben meer gaan roken
selfefficacy	Score voor persoonlijke effectiviteit, het geloof in eigen kunnen	continue

Figuur 2 laat zien dat jongeren die minder sigaretten roken vaker aangaven te zullen minderen bij een prijs van €10 per pakje. Als het maandelijks besteedbaar inkomen lager is dan €150 dachten jongeren vaker minder te zullen gaan roken. Jongeren die het eens zijn met de belastingverhoging, die al eens een stoppoging gedaan hebben, en jongeren die van plan zijn te gaan stoppen in de toekomst geven ook vaker aan te zullen gaan minderen met roken. Wanneer jongeren verwachten dat hun omgeving blij zal zijn als ze de komende drie maanden stoppen met roken is de kans dat ze minder gaan roken ook groter. Jongeren die meer zijn gaan roken sinds de covid-19 pandemie hebben een lagere kans minder te zullen gaan roken. Ook persoonlijke effectiviteit, het geloof in eigen kunnen, speelt een rol. Jongeren met een hogere score hebben meer geloof in eigen kunnen en een lagere kans om minder te gaan roken bij een prijsverhoging. Of andersom: jongeren met een lagere score op persoonlijke effectiviteit hebben een grotere kans hun rookgedrag te veranderen als rookwaren duurder worden.

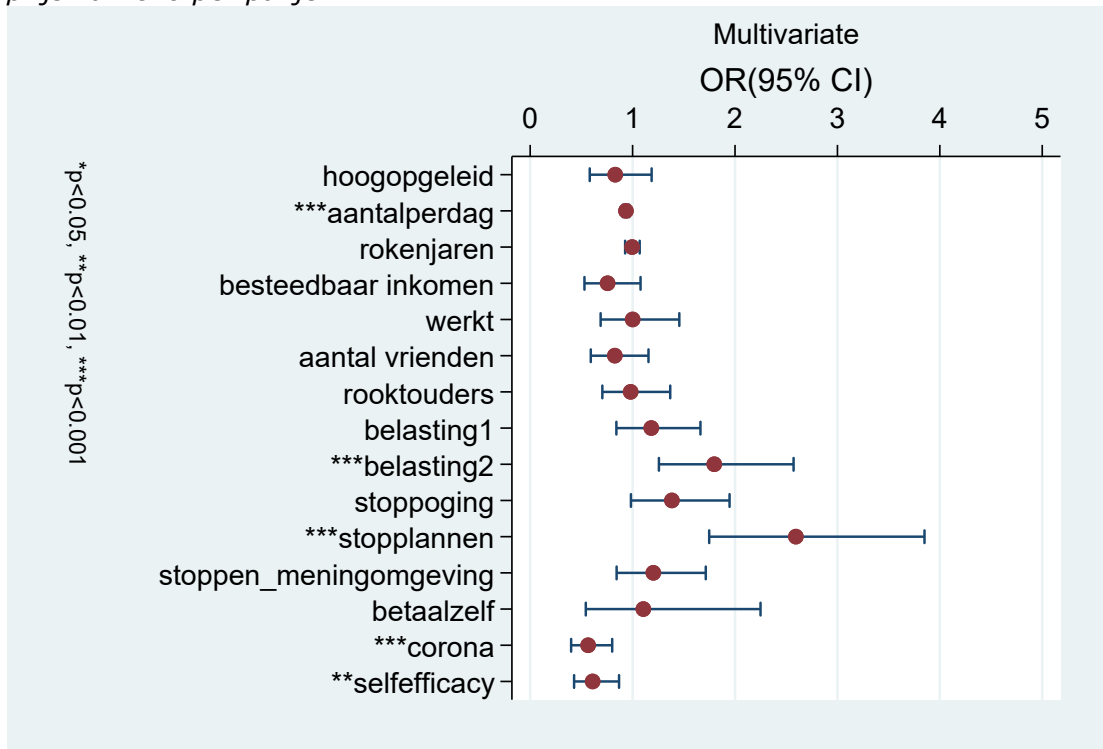
Figuur 2. Factoren die geassocieerd zijn met de kans om minder gaan roken bij een prijs van €10 per pakje²

Voor stoppen met roken bij een prijs van €10 per pakje spelen veel dezelfde factoren als bij minder roken een rol. In figuur 3 is te zien dat leeftijd ook van invloed is op de voornemens om te stoppen met roken, een hogere leeftijd geeft meer kans op stoppen met roken. Jongeren die al stopplannen hebben laten een duidelijk hogere kans zien op de voornemens om te stoppen met roken. Figuur 3 laat ook zien dat jongeren die minder sigaretten per dag roken vaker verwachtten te stoppen met roken bij een prijs van €10 euro per pakje dan jongeren die meer sigaretten per dag roken.

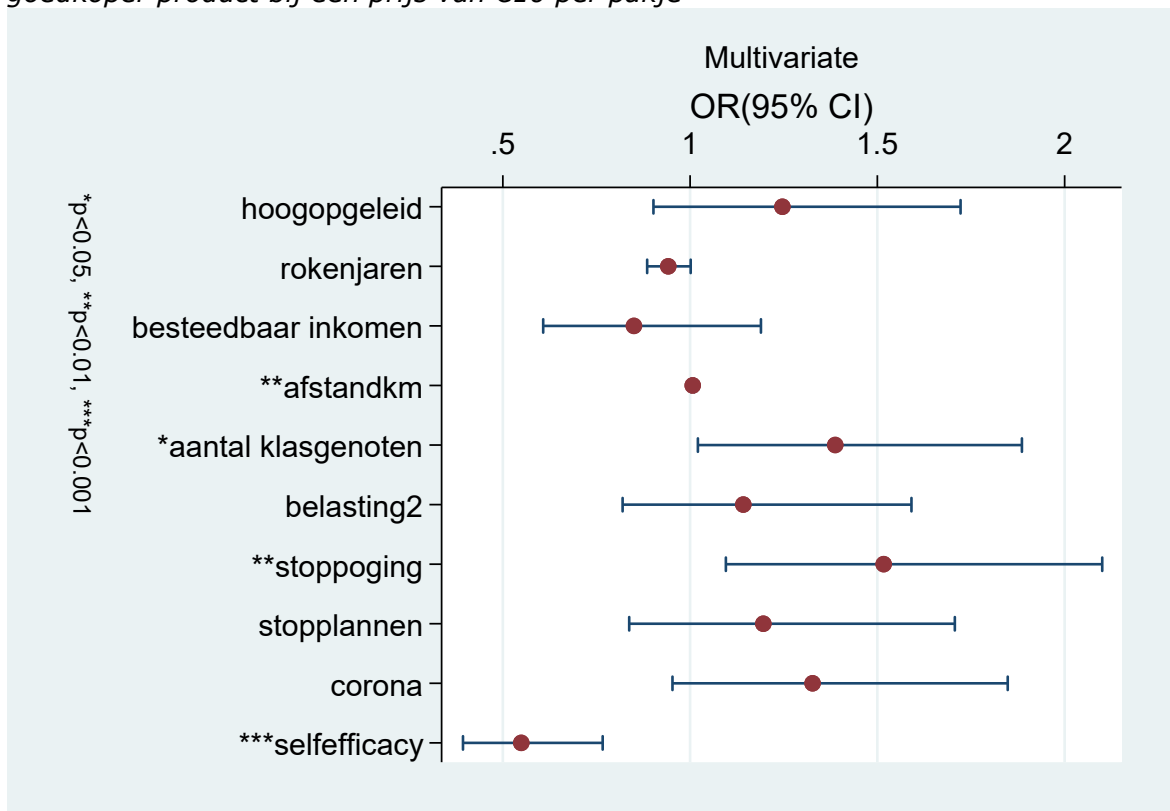
² De figuur toont de Odds Ratio's en de betrouwbaarheidsintervallen. Hoe groter de afwijking van 1 (geen verschil) is hoe sterker de associatie tussen het genoemde kenmerk en de verwachte gedragsverandering. Wanneer de blauwe lijn (betrouwbaarheidsinterval) de denkbeeldige verticale lijn bij 1 niet raakt is er sprake van een significante factor.

Figuur 3. Factoren die geassocieerd zijn met de kans om te stoppen met roken bij een prijs van €10 per pakje

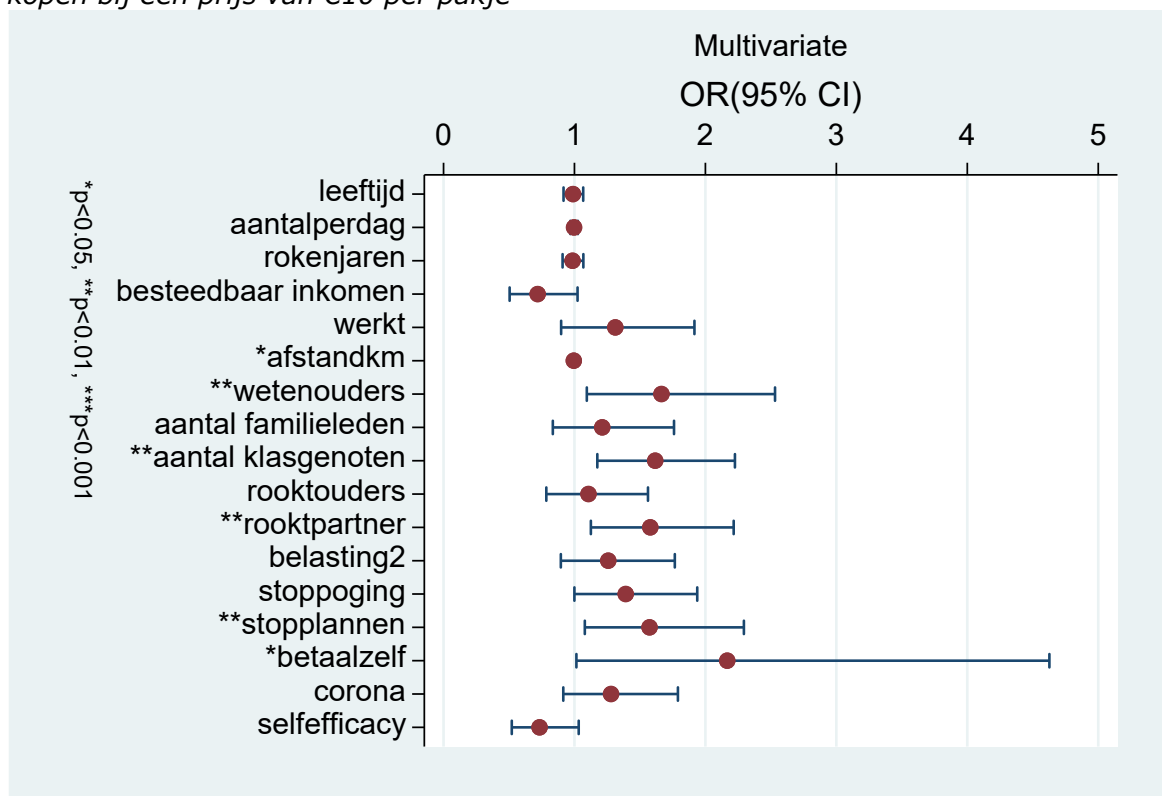
De kansen op overstappen op een ander of goedkoper product wordt door minder factoren beïnvloed (Figuur 4). Jongeren die verder van een grens wonen geven vaker aan over te zullen stappen op een ander of goedkoper product. Ook als de jongeren veel rokende klasgenoten of collega's hebben is de kans groter dat ze over zullen stappen op een ander of goedkoper product. Dit geldt ook voor jongeren die al eens een stoppoging gedaan hebben. En ook hier is een hogere score voor persoonlijke effectiviteit negatief geassocieerd met de kans op gedragsverandering, de kans op gedragsverandering is dus kleiner voor jongeren die een hogere score voor persoonlijke effectiviteit behalen.

Figuur 4. Factoren die geassocieerd zijn met de kans om over te stappen op een ander of goedkoper product bij een prijs van €10 per pakje

Figuur 5 toont de Odds Ratio's voor het kopen van rookwaren over de grens. Jongeren die dichterbij de grens wonen geven vaker aan naar het buitenland te zullen reizen voor rookwaren bij stijgende prijzen. Omgeving lijkt een belangrijke rol te spelen bij de voorspellers voor het grensgedrag. Wanneer ouders van het rookgedrag afweten, als iemand een partner heeft die rookt, en wanneer de klasgenoten of collega's roken geven jongeren vaker aan naar het buitenland te zullen reizen voor rookwaren. Ook het hebben gedaan van een stoppoging, het hebben van stopplannen in de toekomst en het zelf betalen van rookwaren liet een positieve associatie zien met de voornemens om rookwaren in het buitenland te gaan kopen bij een prijs van €10 per pakje.

Figuur 5. Factoren die geassocieerd zijn met de kans om rookwaren in het buitenland te kopen bij een prijs van €10 per pakje

Zijn jongeren meer prijsgevoelig dan volwassenen?

De bevindingen uit dit onderzoek zijn niet direct te vergelijken met de bevindingen uit het onderzoek onder volwassenen dat in opdracht van VWS werd uitgevoerd³. Hoewel de methode voor beide onderzoeken vergelijkbaar was zijn de voorgelegde prijzen niet exact hetzelfde, omdat het onderzoek onder volwassen rokers uitgevoerd werd vóór ingang van de accijnsverhoging per 1 april 2020 en er dus een ander basisniveau voor de prijs van rookwaren gold. Daarnaast werd het onderzoek onder volwassenen uitgevoerd voor ingang van de covid-19 maatregelen. Deze verschillen in context maakt dat de resultaten niet direct vergelijkbaar zijn.

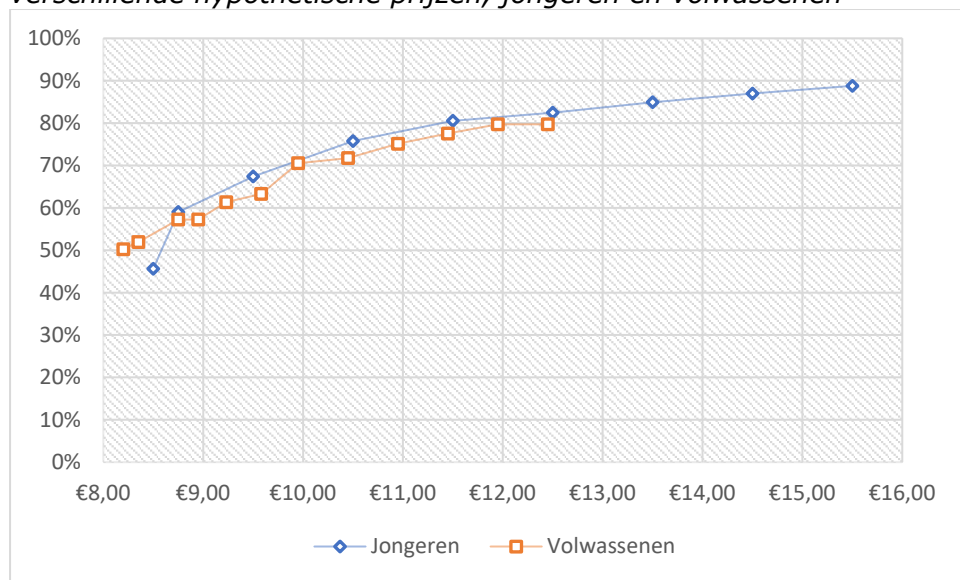
Hoewel de uitgevraagde hypothetische prijzen in het onderzoek onder volwassenen iets anders lagen dan in het huidige onderzoek onder jongeren hebben we toch bekeken in hoeverre de antwoorden (voorgenomen gedragsverandering bij een bepaalde prijs) overeenkomen. De figuren 6 tot en met 9 tonen de cumulatieve percentages rokers die zeggen bij een bepaalde prijs een gedragsverandering te zullen maken, voor de vier verschillende gedragsopties die zijn uitgevraagd.

Figuur 6 toont de cumulatieve percentages van rokers die zeggen minder te zullen gaan roken bij verschillende prijzen, voor jongeren en volwassenen. De blauwe lijn toont het

³ Visscher K, Lambooy M, Suijkerbuijk A, van Gils P, de Wit A. Prijsgevoeligheid van rokers. Gedragseffecten van accijnsverhoging: stoppen, minderen, goedkoper product roken of kopen over de grens? Bilthoven: RIVM, rapportnummer 2021-0013.

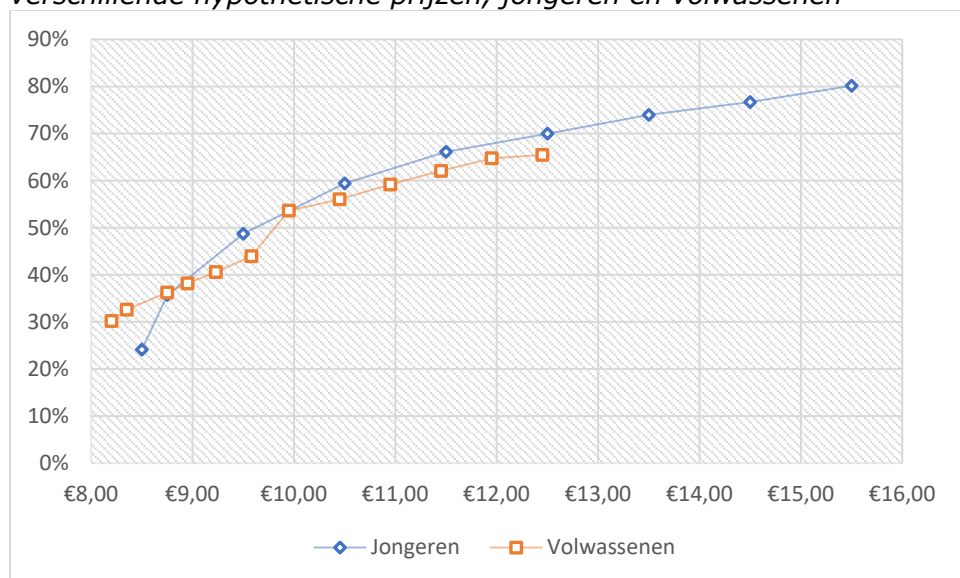
aandeel jongere rokers dat minder gaat roken. De oranje lijn laat het percentage volwassen rokers zien. Te zien is dat de blauwe lijn langer doorloopt. Jongeren hebben meer uiteenlopende prijzen te zien gekregen dan de volwassenen. Voor de meeste bedragen ligt de blauwe lijn net iets boven de oranje lijn. Het aandeel jongeren dat zegt minder te gaan roken bij verschillende prijzen is iets hoger dan het deel volwassenen dat zegt minder te gaan roken.

Figuur 6. Cumulatieve percentages rokers die aangeven minder te gaan roken bij verschillende hypothetische prijzen, jongeren en volwassenen

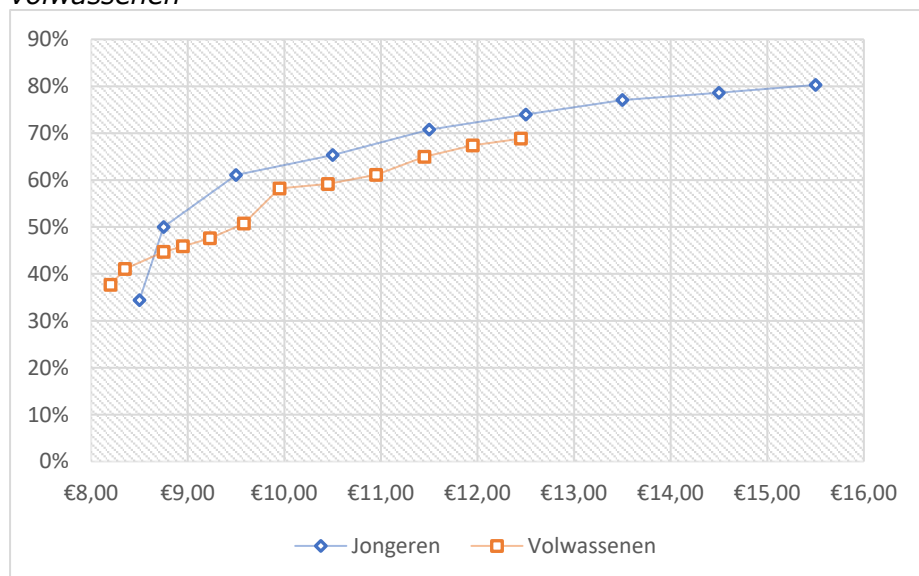
In figuur 7 is het aandeel jongere en volwassen rokers te zien dat zegt te gaan stoppen met roken bij verschillende prijzen. Ook hier ligt de blauwe lijn net iets boven de oranje lijn, voor de meeste prijzen geeft een iets groter deel jongere rokers aan te zullen gaan stoppen met roken.

Figuur 7. Cumulatieve percentages rokers die aangeven te gaan stoppen met roken bij verschillende hypothetische prijzen, jongeren en volwassenen

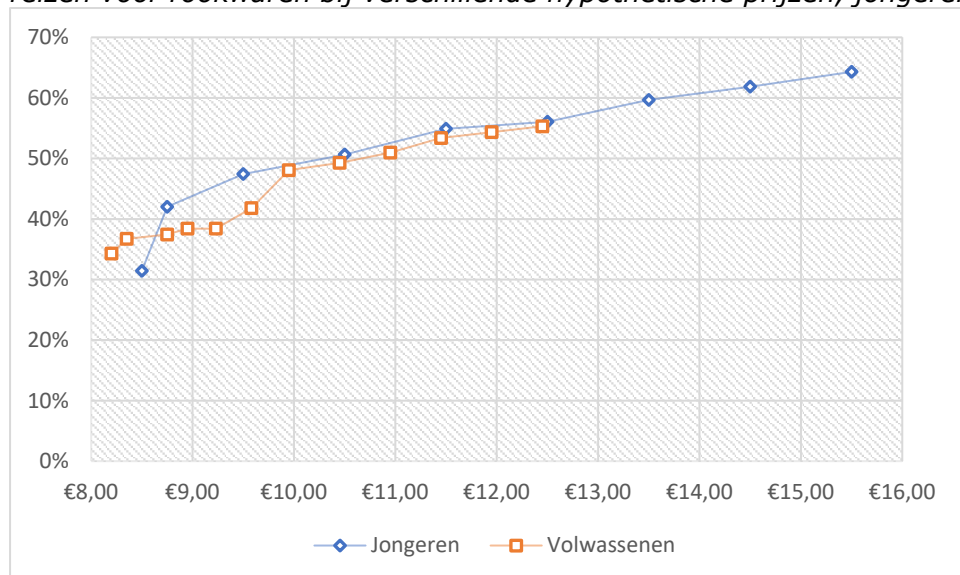

Voor overstappen op een ander/goedkoper product, en naar het buitenland reizen voor rookwaren zijn dezelfde patronen te zien. Voor elk van de vier gedragsopties geeft voor het grootste deel van de prijzen iets meer jongeren aan hun gedrag te zullen veranderen dan volwassenen.

Figuur 8. Cumulatieve percentages rokers die aangeven over te gaan stappen op een ander/goedkoper product bij verschillende hypothetische prijzen, jongeren en volwassenen

Figuur 9. Cumulatieve percentages rokers die aangeven naar het buitenland te zullen reizen voor rookwaren bij verschillende hypothetische prijzen, jongeren en volwassenen

Het onderzoek onder volwassenen werd uitgevoerd in maart 2020, dus voordat de accijnsverhoging op tabak per 1 april 2020 werd doorgevoerd. Op dat moment kostte een pakje van het meest verkochte merk sigaretten €7,20. De eerst voorgelegde prijs aan de deelnemers van dat onderzoek was een prijs van €8,20, een prijsverhoging van €1. De eerst voorgelegde prijs in het jongeren onderzoek was €9,00, op dat moment ook

een prijsverhoging van €1. Tabel 13 toont het aandeel rokers dat de intentie heeft het gedrag te veranderen bij deze prijsverhoging van €1, voor zowel jongeren als volwassenen. Een significant groter aandeel jongere rokers gaat minder roken, overstappen op een ander/goedkoper product, en naar het buitenland voor rookwaren als de prijs van een pakje sigaretten €1 duurder wordt, ten opzichte van volwassen rokers.

Tabel 13. Cumulatieve percentages voor geanticiperde gedragsverandering bij een hypothetische prijsstijging van €1\$ op moment van onderzoek

Gedragsoptie	Jongeren (€9,00)	Volwassenen (€8,20)
Minder roken *	59%	50%
Stoppen met roken	36%	30%
Overstappen op een ander/goedkoper product *	50%	38%
Naar het buitenland reizen voor rookwaren *	42%	34%

\$ hypothetische prijs €9,00 voor jongeren, €8,20 voor volwassenen

* Significant verschil o.b.v. chi2-toets $p < 0.05$

Kanttekeningen bij dit onderzoek

Een aantal kanttekeningen bij dit onderzoek moeten genoemd worden. Uit onderzoek van het RIVM blijkt dat veel rokers hun rookgedrag hebben aangepast sinds het uitbreken van de Covid-19 pandemie⁴. De Covid-19 pandemie heeft ongetwijfeld ook invloed gehad op het rookgedrag van jongeren. In dit onderzoek gaf 32% van de jongeren aan meer te zijn gaan roken sinds het uitbreken van de pandemie, 28% gaf aan juist minder te zijn gaan roken. Deze cijfers zijn goed vergelijkbaar met de cijfers uit het RIVM onderzoek onder volwassenen, en ook uit ander Nederlands onderzoek bleek dat volwassen rokers gemiddeld gezien meer zijn gaan roken⁵. Omdat dit onderzoek in het najaar van 2020 werd uitgevoerd onder *rokende* jongeren konden we niet onderzoeken welk deel van de jongeren sinds het uitbreken van de Covid-19 pandemie gestopt is met roken.

Een van de vier gedragsopties binnen dit onderzoek was naar het buitenland reizen voor rookwaren. De grenzen met België zijn vanwege Covid-19 een aantal maanden gesloten geweest voor niet-noodzakelijk verkeer. De grenzen met Duitsland zijn opengebleven, boodschappen doen in Duitsland bleef mogelijk, echter werd onnodig reizen wel afgeraden. Het is waarschijnlijk dat het grensverkeer door Covid-19 minder frequent was dan normaal, dit zou invloed gehad kunnen hebben op de voornemens om rookwaren in het buitenland te kopen bij stijgende prijzen.

Daarnaast bleek het lastig jongere rokers, uit de leeftijdsgroepen 15 t/m 17 jaar te bereiken, enerzijds omdat er weinig rokende jongeren van deze leeftijd zijn, maar ook omdat ouders niet altijd weten of hun kind rookt en ouders toestemming moesten geven

⁴ RIVM. *Welbevinden en leefstijl tijdens de coronacrisis*. 2020; Available from:

<https://www.rivm.nl/gedragsonderzoek/maatregelen-welbevinden/welbevinden-en-leefstijl>.

⁵ Bommelé, J., et al., *The double-edged relationship between COVID-19 stress and smoking: implications for smoking cessation*. Tobacco Induced Diseases, 2020; 18.

voor deelname aan het onderzoek. Deze jongere groep is daardoor iets ondervertegenwoordigd in dit onderzoek.

Een andere belangrijke kanttekening die we moeten maken is dat dit onderzoek onder rokende jongeren werd uitgevoerd kort nadat een belangrijke prijsverhoging is doorgevoerd. Omdat een voorwaarde voor deelname was dat jongeren rookten zijn de deelnemers automatisch ook jongeren die niet gestopt zijn met roken naar aanleiding van die grote prijsverhoging. Wellicht heeft de accijnsverhoging van 1 april ervoor gezorgd dat er over het geheel genomen wat minder prijsgevoelige jongeren in de onderzoeksgroep zitten, omdat de meer prijsgevoelige jongeren wel gestopt zijn na de recente verhoging. Als dit het geval is zouden jongeren prijsgevoeliger kunnen zijn dan uit dit rapport naar voren komt. Hier is echter geen informatie over beschikbaar.

Het onderzoeken van de verschillen in prijsgevoeligheid tussen jongere en volwassen rokers was lastig omdat de twee onderzoeken niet helemaal vergelijkbaar waren. Omdat het onderzoek bij volwassenen werd uitgevoerd voorafgaand aan de accijnsverhoging en het onderzoek bij jongeren na de accijnsverhoging waren de absolute prijzen die beide groepen voorgelegd kregen verschillend. Beide groepen kregen echter een prijsverhoging van €1 voorgelegd, maar in een andere context. Voor de groep volwassenen was de accijnsverhoging van 1 april, en de daarbij behorende hypothetische prijs van €8,20 een relatief grotere prijsstijging (namelijk 13,9 procent) dan de stijging van €8,00 naar €9,00 voor jongeren (een prijsstijging van 12,5 procent). Daarnaast is het onderzoek onder jongeren afgenomen in november 2020, terwijl er in april een grote accijnsverhoging had plaatsgevonden. Het onderzoek naar volwassenen vond plaats op een moment waarop er geen recente grote prijsverhoging was geweest. Jongeren hadden op het moment van beantwoording mogelijk beter in gedachten hoe hun eigen reactie op de recente prijsverandering is geweest, dit kan de antwoorden mede hebben beïnvloed.

Conclusie

Als de prijs van een pakje sigaretten stijgt, is minder roken de meest aantrekkelijke gedragsoptie. Daarna is overstappen op een ander product de meest waarschijnlijke vorm van gedragsverandering. Bij een prijs tot €9,50 is stoppen met roken de minst voorgenomen gedragsverandering, gevolgd door naar het buitenland gaan voor rookwaren. Na €9,50 is naar het buitenland reizen minder aantrekkelijk dan stoppen. Jongeren die eerder een stoppoging hebben gedaan hebben een grotere kans op gedragsverandering dan jongeren die nog niet eerder probeerden om te stoppen. Ook jongeren die van plan zijn te stoppen met roken in de toekomst, en jongeren die het eens zijn met de belastingverhoging hebben een grotere kans om te minderen en te stoppen bij stijgende prijzen. Jongeren die lager scoren op persoonlijke effectiviteit hebben een grotere kans om hun rookgedrag aan te passen bij stijgende prijzen dan jongeren met een hogere score voor persoonlijke effectiviteit. De kans om bij stijgende prijzen vaker naar het buitenland te gaan om rookwaren te kopen is hoger voor jongeren met veel rokers in hun omgeving, voor jongeren die zelf betalen voor hun sigaretten en voor jongeren die dicht bij de grens wonen. Ons onderzoek laat zien dat jongeren inderdaad wat prijsgevoeliger zijn dan volwassenen, bij een prijsverhoging van €1 passen zij hun rookgedrag vaker aan dan volwassenen doen. De resultaten van dit onderzoek moeten geïnterpreteerd worden in het licht van de Covid-19 pandemie, die op het rookgedrag zowel een positieve als een negatieve invloed kan hebben.

Bijlage 1: Achtergrondgegevens van de onderzoekspopulatie

In deze bijlage worden uitgebreidere achtergrondgegevens van de respondenten weergegeven, evenals de antwoorden op vragen die niet in de samenvatting besproken zijn.

Dagbesteding

De jongeren die we ondervraagd hebben, hebben de volgende dagbesteding:

Dagbesteding (Q3)	
Ik zit op de middelbare school	19%
Ik werk	33%
Ik volg een opleiding/studie	42%
Ik doe wat anders	5%

Bij 'wat anders' wordt onder meer ingevuld: Ik ben arbeidsongeschikt, ik ben huisvrouw, ik heb een tussenjaar, ik ben werkloos, ik ben met zwangerschapsverlof en ik combineer leren en werken.

Opleidingsniveau

Van de jonge rokers is 53% praktisch opgeleid en 47% theoretisch opgeleid. Onder praktisch opgeleid vallen het praktijkonderwijs, het vmbo, de mavo en het mbo. Onder theoretisch opgeleid vallen de havo, het vwo, het hbo en het wo.

Vrij besteedbaar inkomen

Hoeveel euro hebben de jonge rokers (naar schatting) per maand vrij te besteden aan persoonlijke uitgaven zoals uitgaan, tabaksproducten, kleding, vrije tijd en dergelijke?

Vrij besteedbaar inkomen (Q16a))	Allen	15 t/m 17 jaar	18 t/m 20 jaar	21 t/m 24 jaar
Minder dan 50 euro per maand	28%	42%	31%	19%
50 – 150 euro per maand	41%	44%	40%	41%
150 – 250 euro per maand	17%	8%	18%	21%
Meer dan 250 euro per maand	13%	5%	11%	19%

Huidige rookgedrag

Van de jongeren rookt 53% (vrijwel) dagelijks en 47% alleen in het weekend, bij het uitgaan of bij feestjes/andere gelegenheden. Werkende jongeren roken significant vaker dagelijks (61%) en dat geldt ook voor 'praktisch' opgeleide jongeren (65%).

Tabaksproducten

Welke tabaksproducten gebruiken jongeren? We hebben ze in de onderstaande tabel gerangschikt van 'meest gebruikt' tot 'minst gebruikt'.

Tabaksproducten (Q9 en Q10)	Wel eens	Het meest
Sigaretten	88%	69%
Zelf geschoten sigaretten	21%	10%
Wiet/hasj	27%	8%
Shag	18%	6%
Pod e-sigaretten	10%	3%
Stoomsteentjes (waterpijp)	7%	1%
Ander type e-sigaretten	4%	1%
Cigarillos	4%	1%
Nicotine zakjes (snus)	3%	0%
Verhitte tabak (heated tobacco products)	3%	0%
Iets anders	1%	1%

Weten ouders dat ze roken?

Van 21% van de jonge rokers weten hun ouders of verzorgers niet dat ze roken. Dat is niet alleen in het segment van 15 t/m 17 jaar; daar is het 23%. In de groep van 18 t/m 20 jaar is het 25% en in de groep van 21 t/m 24 is het 18%.

Hoe komen jongeren aan hun rookwaren?

In de tabel hieronder is te zien hoe de jongeren aan hun rookwaren komen. De jongeren konden meerdere antwoorden geven.

Hoe kom je aan rookwaren (Q10b)	Allen	15 t/m 17 jaar	18 t/m 20 jaar	21 t/m 24 jaar
Via vrienden of klasgenoten	32%	62%	27%	19%
Via gezinsleden (familie)	11%	27%	7%	5%
Ik koop ze zelf, via sociale media	6%	3%	8%	7%
Ik koop ze zelf, via normale verkooppunten	67%	23%	79%	83%
Op een andere manier	1%	4%	0%	0%

Er zijn behoorlijke verschillen tussen de leeftijdsgroepen; en daarmee ook tussen scholieren en werkende jongeren. Jongeren van 18 jaar en ouder kopen voornamelijk via normale verkooppunten. Jongeren jonger dan 18 jaar kopen vooral via vrienden, klasgenoten en familie. Het kopen via sociale media (dat in de groepsdiscussies naar voren kwam) speelt vooral in de leeftijdsgroep van 18 t/m 24 jaar.

Wie betaalt de rookwaren?

De meeste jongeren betalen altijd of meestal zelf voor hun rookwaren. Oudere rokers betalen vaker zelf voor hun rookwaren. Onderstaande tabel laat dit zien.

Hoe vaak betaal jij zelf voor je rookwaren? (Q10c)	Allen	15 t/m 17 jaar	18 t/m 20 jaar	21 t/m 24 jaar
Altijd	59%	41%	62%	67%
Meestal	24%	31%	22%	22%
Soms	11%	18%	10%	7%
Zelden	3%	5%	4%	1%
Nooit	3%	5%	2%	2%

Weinig jongeren kopen hun rookwaren regelmatig in het buitenland. Oudere rokers kopen iets vaker rookwaren in het buitenland. De helft koopt nooit rookwaren in het buitenland. Van de rest doet het grootste deel dat alleen als ze zelf in het buitenland zijn (of iemand anders).

Koop je je rookwaren op dit moment al in het buitenland?	Allen	15 t/m 17 jaar	18 t/m 20 jaar	21 t/m 24 jaar
Ja, altijd	5%	2%	4%	7%
Ja, regelmatig	11%	12%	11%	12%
Ja, als ik, of iemand anders, voor vakantie of voor een andere gelegenheid in het buitenland is	34%	24%	37%	39%
Nee, nooit	50%	62%	49%	43%

Aantal sigaretten dat gerookt wordt

De dagelijkse rokers roken gemiddeld 9,3 sigaretten op een dag. In de leeftijdsgroep van 15 t/m 17 jaar is dat aantal lager (7,7 sigaretten) en onder de oudere leeftijdsgroepen wat hoger (10,1 in de groep van 18 t/m 20 jaar; 9,7 in de groep van 21 t/m 24 jaar). Werkende jongeren roken meer dan jongeren die studeren of op school zitten en praktisch opgeleide jongeren roken meer dan theoretisch opgeleide jongeren.

De rokers die alleen in het weekend, bij het uitgaan of bij feestjes/andere gelegenheden roken, roken gemiddeld 9,5 sigaretten per week. In de leeftijdsgroep van 15 t/m 17 jaar is dat ook in dit geval lager (8,2 sigaretten) en dat geldt ook voor de leeftijdsgroep van 18 t/m 20 jaar (9,2 sigaretten). De oudste leeftijdsgroep rookt meer (10,6 sigaretten). Ook in dit geval roken praktisch opgeleiden meer dan theoretisch opgeleiden.

Stoppen met roken

Veel jonge rokers zijn van plan om in de toekomst te stoppen met roken (76%). De meeste van deze jongeren hebben daar echter geen concrete termijn bij voor ogen; ze willen 'ooit' stoppen. Van de overige jongeren wil 9% niet stoppen en 16% weet het nog niet.

Stoppen met roken in de toekomst (Q14)	Allen	15 t/m 17 jaar	18 t/m 20 jaar	21 t/m 24 jaar
Nee	9%	8%	8%	10%
Ja, binnen 6 maanden	22%	19%	19%	27%
Ja, binnen 1 maand	12%	8%	14%	11%
Ja, ooit	42%	37%	46%	41%
Weet ik nog niet	16%	28%	13%	10%

52% van de ondervraagden heeft al wel eens geprobeerd om te stoppen met roken. Gemiddeld hebben ze 2,6 stoppogingen ondernomen.

Pogingen om te stoppen (Q15 en Q16)	Allen	15 t/m 17 jaar	18 t/m 20 jaar	21 t/m 24 jaar
Heeft geprobeerd om te stoppen	52%	32%	48%	65%
Stoppogingen	2,6	1,8	2,6	2,9

Vrouwen hebben vaker geprobeerd om te stoppen dan mannen en werkenden meer dan scholieren en studenten. Praktisch opgeleiden hebben dat ook meer geprobeerd dan theoretisch opgeleiden.

Wiet en hasj

Aan degenen, die wel eens wiet en/of hasj roken (n=212) (27%), hebben we gevraagd wat ze zouden doen als een pakje sigaretten nog duurder wordt. 22% zou meer wiet en/of hasj gaan roken. 12% zou minder wiet en/of hasj gaan roken. Hieronder zitten relatief veel praktisch opgeleiden. Van de overige 66% zou de helft evenveel wiet en/of hasj blijven roken; de andere helft weet het nog niet.

Covid-19

We hebben ook gevraagd of de coronasituatie invloed heeft (gehad) op het rookgedrag van de jongeren. 60% zegt dat dat inderdaad het geval is (geweest): 32% is meer gaan roken. Dat geldt bovengemiddeld voor studenten en scholieren (37%) en jongeren in de leeftijdsgroep van 18 t/m 20 jaar (daar zit natuurlijk een overlap in). 28% is minder gaan roken. Dat geldt bovengemiddeld voor jongeren in de leeftijdsgroep van 21 t/m 24 jaar (34%) en theoretisch opgeleiden (34%). De leeftijdsgroep van 15 t/m 17 jaar heeft zijn gedrag het minst vaak aangepast (51%).

Zelfbeeld

Van de jonge rokers ziet 37% zichzelf als een 'echte roker'. 42% denkt dat hij of zij makkelijk zou kunnen stoppen met roken als hij of zij dat zou willen. Dit blijkt uit 3 stellingen die we aan de jongeren hebben voorgelegd.

Stellingen (Q22, Q23, Q24):	Helemaal oneens	Oneens	Neutraal	Eens	Helemaal eens
Ik ben een echte roker	11%	23%	29%	25%	12%
Ik hoor bij de rokers	6%	20%	32%	32%	10%

Ik kan makkelijk stoppen met roken als ik dat zou willen	7%	22%	28%	24%	18%
--	----	-----	-----	-----	-----

Theoretisch opgeleiden denken relatief vaak dat zij gemakkelijk kunnen stoppen met roken (54%). Praktisch opgeleiden antwoorden vaker 'neutraal' (35%).

Omgeving

Van 70% van de jonge rokers rookt ook hun beste vriend of vriendin:

De sociale omgeving 1 (Q25, Q26 en Q27):	Ja	Nee	Niet van toepassing
Rookt je partner?	32%	33%	35%
Rookt je beste vriend of vriendin?	70%	26%	4%
Rookt één van of beide ouders?	44%	53%	3%

In het geval van de praktisch opgeleiden wordt relatief vaak door de ouders ook gerookt (56%). Bij de theoretisch opgeleiden roken de ouders juist relatief vaak niet (66%).

Als we kijken naar een wat ruimere kring (vrienden, bekenden, familieleden, directe collega's, klasgenoten) dan zijn de uitkomsten als volgt:

De sociale omgeving 2 (Q28, Q29 en Q30):	Niemand	Een aantal	De helft	De meeste	Allemaal
Hoeveel van je vrienden en bekenden roken?	2%	39%	24%	32%	3%
Hoeveel van je familieleden roken?	16%	56%	17%	10%	2%
Hoe van je directe collega's of klasgenoten roken?	7%	47%	25%	19%	1%

Praktisch opgeleiden hebben relatief veel vrienden en bekenden die roken; 42% antwoordt 'de meeste' of 'allemaal'. Bij theoretisch opgeleiden is dat maar 25%.

Onder werkenden en praktisch opgeleiden roken relatief veel familieleden.

Wat is wel en niet acceptabel?

Welke grenzen trekken jonge rokers in de omgang met anderen? Dat is aan ze gevraagd door aan ze voor te leggen hoe acceptabel ze het vinden als iemand (bijvoorbeeld) rookt als er kinderen bij zijn.

Hoe acceptabel is het wanneer iemand ...

(Q31):	Zeer onacceptabel	Onacceptabel	Neutraal	Acceptabel	Zeer acceptabel
Rookt op straat	2%	6%	25%	51%	15%
Rookt als er kinderen bij zijn	23%	44%	27%	6%	1%
Rookt als er niet-rokende volwassenen bij zijn	4%	15%	43%	34%	4%
Rookt wanneer hij/zij op bezoek is bij niet-rokers	11%	26%	38%	22%	3%
Rookt terwijl hij/zij op de trein of bus wacht	3%	9%	28%	47%	13%
Rookt op een terras waar veel anderen zitten	7%	19%	32%	34%	8%

Roken in de buurt van kinderen is voor de meeste jonge rokers dus een no go; en voor vrouwen nog meer dan voor mannen. Dat geldt in mindere mate ook voor roken op bezoek bij niet-rokers. Werkenden hebben daar gemiddeld weer wat minder moeite mee.

Invloed van de sociale omgeving op stoppen

Op de vraag hoe veel van de rokers die de jongeren regelmatig zien recent een stoppoging hebben gedaan zijn de antwoorden als volgt: Een aantal: 50%; de helft: 13%; de meeste: 3%; allemaal: 1%.

Wat zouden mensen, die belangrijk voor ze zijn, ervan vinden als de respondenten in de komende 3 maanden zouden stoppen met roken? Daar zou 70% (heel) blij mee zijn. 26% zou het niet uitmaken en de rest (4%) zou er niet blij mee zijn.

Sociale druk

Heb je wel eens het gevoel dat je beste vrienden of vriendinnen willen dat je rookt? Heb je dit gevoel ...

Heel vaak	Vaak	Af en toe	Zelden	Nooit
2%	11%	23%	22%	42%

De druk is relatief hoog in de leeftijdsgroep van 15 t/m 17 jaar (daar zegt maar 26% 'nooit'; onder middelbare scholieren is het percentage 'nooit' maar 22%).

En heb je wel eens het gevoel dat je beste vrienden of vriendinnen willen dat je NIET rookt? Heb je dit gevoel ...

Heel vaak	Vaak	Af en toe	Zelden	Nooit
6%	15%	35%	21%	22%

Er is dus meer druk om niet te roken dan om wel te roken. Toch ervaart 43% zelden of nooit druk van vrienden en vriendinnen om niet te roken. Er zijn weinig verschillen tussen de subgroepen.

Denken en doen in het algemeen – zelf-effectiviteit

Een aantal stellingen zijn voorgelegd om te meten hoe jonge rokers over het algemeen in het leven staan.

Stellingen (Q36):	Volledig onjuist	Nauwelijks juist	Enigszins juist	Volledig juist
Het lukt me altijd moeilijke problemen op te lossen, als ik er genoeg moeite voor doe	7%	18%	52%	24%
Als iemand mij tegenwerkt, vind ik toch manieren om te krijgen wat ik wil	6%	27%	55%	12%
Het is voor mij makkelijk om vast te houden aan mijn plannen en mijn doel te bereiken	5%	23%	54%	18%
Ik vertrouw erop dat ik onverwachte gebeurtenissen doeltreffend aanpak	3%	22%	57%	17%
Dankzij mijn vindingrijkheid weet ik hoe ik in onvoorziene situaties moet handelen	3%	23%	57%	16%
Ik kan de meeste problemen oplossen als ik er de nodige moeite voor doe	3%	13%	51%	33%
Ik blijf kalm als ik voor moeilijkheden kom te staan omdat ik vertrouw op mijn vermogen om problemen op te lossen	7%	27%	48%	18%
Als ik geconfronteerd word met een probleem, heb ik meestal meerdere oplossingen	3%	24%	54%	19%
Als ik in een benarde situatie zit, weet ik meestal wat ik moet doen	3%	27%	54%	16%
Wat er ook gebeurt, ik kom er wel uit	2%	14%	55%	29%

We zien dat de uitkomsten erg gelijkmatig zijn. Er is weinig verschil tussen de subgroepen.

Overstappen op andere producten

Jongeren die aangaven te zullen overstappen op andere / goedkopere producten kregen de vraag op welke producten zij dan zullen overstappen. Er konden meerdere antwoorden geven worden. De tabel is gerangschikt van hoog naar laag.

	Allen	15 t/m 17 jaar	18 t/m 20 jaar	21 t/m 24 jaar
Potten tabak/ik ga zelf sigaretten schieten	28%	23%	31%	31%
E-sigaretten/pod e-sigaret/heated tobacco products	27%	19%	29%	30%
Shag	24%	37%	24%	17%
Wiet/hasj	16%	10%	20%	17%
Stoomsteentjes (waterpijp)	5%	2%	7%	5%
Cigarillos	4%	2%	3%	5%
Nicotine zakjes (snus)	3%	3%	2%	4%
Weet ik (nog) niet	25%	28%	19%	28%
Anders	2%	3%	3%	2%

Een groot deel van de jonge rokers zal zelf sigaretten gaan schieten of overstappen op shag, maar er is ook een grote aantrekkingskracht van diverse soorten e-sigaretten. Die worden wat vaker genoemd door werkenden en theoretisch opgeleiden.

Bij 'anders' wordt onder meer genoemd: "Ik stop", "ik stap over op een ander merk" en "ik ga met vrienden naar het buitenland."

Mening over belastingverhoging

Aan het einde van de vragenlijst zijn er twee vragen gesteld over de verhoging van de belastingen op tabaksproducten. De eerste vraag was:

"De regering heeft de belasting op tabaksproducten verhoogd in april 2020, en zal in januari 2021 de belastingen waarschijnlijk opnieuw verhogen. Ben je het eens met deze belastingverhogingen?"

De antwoorden zien we in de onderstaande tabel.

Mening over belastingverhogingen (Q51)	Allen	15 t/m 17 jaar	18 t/m 20 jaar	21 t/m 24 jaar
Helemaal mee eens	11%	11%	10%	12%
Mee eens	25%	14%	29%	28%
Mee oneens	25%	30%	24%	24%
Helemaal mee oneens	30%	35%	28%	29%
Weet ik niet	9%	10%	9%	7%

De meeste jonge rokers (55%) zijn het dus (helemaal) oneens met de belastingverhogingen. Praktisch opgeleiden zijn relatief negatief en theoretisch opgeleiden zijn relatief positief, verder zijn er weinig verschillen tussen de subgroepen.

De volgende vraag over de belastingverhoging was als volgt:

“Zou je het eens zijn met een belastingverhoging op tabaksproducten als al het extra belastinggeld zou worden gebruikt om rokers te helpen stoppen?”

Nu zijn de antwoorden:

Mening over belastingverhogingen (Q52)	Allen	15 t/m 17 jaar	18 t/m 20 jaar	21 t/m 24 jaar
Helemaal mee eens	13%	11%	10%	12%
Mee eens	32%	14%	29%	28%
Mee oneens	23%	30%	24%	24%
Helemaal mee oneens	21%	35%	28%	29%
Weet ik niet	11%	10%	9%	7%

Het percentage voorstanders stijgt van 36% naar 45% wanneer de extra opbrengsten gebruikt zullen worden om rokers te helpen stoppen. Praktisch opgeleiden blijven wat negatiever en theoretisch opgeleiden wat positiever.

Afsluitende opmerkingen

Aan het einde van de vragenlijst konden de deelnemers nog een opmerking maken over hun rookgedrag.

Sommige jonge rokers zijn duidelijk geïrriteerd door alle aandacht voor het roken:

“Ik vind dat roken geen probleem moet zijn. Doe wat je zelf wil.”

“Mensen, die niet roken, moeten niet zo zeiken.”

“Drank is veel slechter voor je en dat is allemaal prima.”

“Ik zou liever hebben dat mensen een pak sigaretten roken per dag dan dat ze een fles sterke drank drinken per dag.”

Andere respondenten gingen meer op hun rookgedrag in:

“Misschien moet er meer aandacht komen voor het stoppen en de helpende middelen daarvoor goedkoper maken.”

“Ik ga stoppen met roken omdat er nu geen uitgaansleven is i.v.m. corona.”

“I am originally not Dutch and smoking in Eastern Europe is a LOT cheaper. Therefore, I would always try to get a couple of packets from there when coming.”

“Stoppen met roken is voor heel veel mensen echt belachelijk moeilijk. Het enige wat echt helpt om Nederland rookvrij te krijgen is het verbieden van sigaretten, maar dat is mijn mening.”

“Ik ben een bewuste roker en gebruik het als tool voor timemanagement, nieuwe contacten leggen, honger verminderen, meditatie et cetera.”

“Prijzen verhogen zorgt voor illegale import.”

“Een dikke toeter zorgt voor minder stress.”

“Het is te verslavend.”

“Een echte roker zal niet stoppen, hooguit minderen.”

Ook is over het onderzoek nog gezegd:

“Fijn dat andere genders worden erkend in het begin van de vragenlijst.”

“Hoeveel drang je ernaar hebt zou ook een goede vraag zijn.”

“Dit was een prima vragenlijst!”

